

Vikimedia, Patrick Clenet.
Bolonjo, la du turoj.

“**B**olonja” (bolonje *bulgnais*, itale *bolognese*) estas la nomo uzata por la dialekto de Bolonjo (bol. *Bulâggna*, it. *Bologna*), ĉefurbo de la administra regiono Emilio-Romanjo (bol. *Eméggliarumâgna*, it. *Emilia-Romagna*), en Norda Italio. La dialektoj de Norda Italio estas rapide malaperantaj, kio estas granda kultura perdo, ĉar ili tiom malsimilas de la oficiala itala lingvo, ke oni povas

Daniele Vitali

LA DEFENDO KAJ VALORIGADO DE LA DIALEKTO EN BOLONJO

EKZEMPLO DE SURTERENA ETNISMO

konsideri ilin dialektoj ne de la itala, sed de plia latinida lingvo sen unuecigita formo nek nomo.

Por pruvi la ĉi-supran aserton, tamen sufiĉe fortan (sed ne nur mian, kp. *Hull* 1982 aŭ *Salvi* 1999 cititajn en la bibliografio), ni karakterizos la bolonjan per 10 punktoj, kiel siatempe faris *Jules Ronjat* per la 19 punktoj, kiujn li uzis por kompari la okcitanan kun la franca (7 el tiuj punktoj rezultis opoziciigi la okcitanan kun la hispana, 8 kun la itala kaj eĉ 16 kun la franca).

Jen do 10 el pluraj originalaj trajtoj:

- 1) falo de vortfinaj vokaloj, krom *-a* de in-genraj vortoj: *gât, cavâl* /'gât, ka'va:l/ “kato, ĉevalo”, kiel en la franca *chat, cheval* sed male al la itala *gatto, cavallo*, kiuj gardas vortfinajn vokalojn;
- 2) fonologia distingo inter longaj kaj mallongaj akcentitaj vokaloj: *sâc - sacc* /'sa:k, 'sak/ “sako, seka”, *mêl - méll* /'me:l, 'mel/ “mielo, mil”, *al côr - al còrr* /al'kor, al'kor/ “la koro, li kuras” - vokallongeca distingo ne ekzistas en la itala (*sacco, secco, miele, mille, il cuore, corre*), dum en la franca ĝi ne troveblas en ĉi tiuj vortoj (*sac, sec, miel, mille, le coeur, il court*) kaj, ĝenerale, ne estas parto de la moderna lingvo, sed antaŭe oni ja distingis inter *fête* /'fɛ:t/ “festo” kaj *faite* /'fɛ:t/ “farita”;
- 3) voĉigo de la senvoĉaj konsonantoj de la latina en post-vokala pozicio: *chèvra, saida, fig* /'kɛ:vra, 'saida, 'fi:g/ “kaprino, silko, figo” - en la itala tio ne okazis (*capra, seta, fico*) krom en individuaj vortoj verŝajne transprenitaj el la nordaj dialektoj, dum en la franca la fenomeno estas normala (*chèvre, soie, figue* - en la kazo de *soie*, la voĉigon sekvis malapero de la nova voĉa konsonanto, kiel okazis ankaŭ en *roue* “rado”,

fourmi “formiko” ktp);

4) falo de duoblaj konsonantoj: *cavâla, arivè* /ka'va:la, ari'vɛ:/ “ĉevalino, alveninta”, la itala gardas duoblajn konsonantojn (*cavalla, arrivato*), dum la franca faligas ilin (sed ofte ilin skribas, ekz. *arrivé*);

5) fonemo “vela -n-” (el antaŭa sistemo de nazalaj vokaloj plu ekzistanta en aliaj dialektoj de Emilio-Romanjo), kiu kreas opozicion kun la fonemo “langopinta -n-”: *pan - pann* /paŋ, 'pan/ “pano, plumoj”, *i scaldén - i scaldénn* /iskal'deŋ, iskal'den/ “la varmigiloj, ili varmigis” - tiu fonemo ne ekzistas en la itala; en la franca troviĝas la nazalaj vokaloj;

6) frikativigo de afrikatoj: *zânt, žânt* /θaŋt, 'ðaŋt/ “100, homoj”, kp. france *cent, gens* /sɛ̃, ʒɛ̃/, dum la itala gardas la afrikatojn (*cento, gente* /tʃɛnto, 'dʒɛnte/);

7) transformo de latinaj personaj pronomoj al subjektaj pronomoj devigaj en la konjugacio: *a dégg, et dî, al dîs* /a'deg, et'di:, al'di:z/ “mi diras, ci diras, li diras”, dum *mé a dégg, té et dî, ló al dîs* /me'a'deg, teet'di:, loal'di:z/ substrekas la subjekton - la franca kondukas pli-malpli same (*je dis, tu dis, il dit* kaj *moi je dis, toi tu dis, lui il dit*) dum la itala ne uzas la personajn pronomojn (*dico, dici, dice*), aŭ uzas ilin por substrekado (*io dico, tu dici, lui dice*);

8) inversiĝo inter subjektaj pronomoj kaj verboj en la demandoj: *csa dégghia?, csa dît?, csa dîsel?* /ksa'degja, ksa'dit, ksa'dizel/ “kion mi diras?, kion ci diras?, kion li diras?” - la franca kondukas pli-mapli same (*que dis-je?, que dis-tu?, que dit-il?*), sed ne la itala, kiu simple ŝanĝas la intonacion (*cosa dico?, cosa dici?, cosa dice?*);

9) la vir-genra pluralo formiĝas ŝanĝante la akcentitan vokalon: *ciôd-ciûd, pass-péss, limân-limón* /tʃo:d-tʃu:d, 'pas-'pes, li'maŋ-li'moŋ/ “najlo-najloj, fiŝo-fiŝoj, citrono-citronoj” - tio ĉi troviĝas nek en la itala, kiu por fari pluralon de vir-genraj vortoj simple anstataŭas -o per -i (*chiodo-chiodi, pesce-pesci, limone-limoni*), nek en la franca, kie oni

aldonas -s (*clou-clous, poisson-poissons, citron-citrons*);

10) duobla negacio: *a n dégg brîša, a n i vâg brîša* /aŋ'deg 'briza, api'va:g 'briza/ “mi ne diras, mi ne iras tien” - denove kondukas same la franca (*je ne dis pas, je n'y vais pas*) sed ne la itala, kies negacio havas nur unu elementon (*non dico, non ci vado*).

Kiel oni vidas, neniu el ĉi tiuj 10 trajtoj troviĝas en la itala, dum preskaŭ ĉiuj ekzistas en la franca. La trajtoj 7 kaj 8, kvankam ili mankas al la itala, tamen aperis kaj parte ankoraŭ aperas en la florenca, t.e. la

Vikimedia. Paolo Carboni.

Baziliko San Petronio, bolonje: San Ptronì.

toskana dialekto de kiu devenas la oficiala itala lingvo (Florenco, kvankam apartenante al tute alia lingva modelo, troviĝas je malpli ol 100 kilometroj de Bolonjo, kaj historie kelkaj nordaj trajtoj transiris la montaron Apeninoj por enradikiĝi ankaŭ en Toskanio). La ceteraj trajtoj mankas evidente ankaŭ al la florenca.

LA NORDAJ DIALEKTOJ: APARTA LINGVO

Se oni trovas konvinka la supran ekzemplaron, oni povas konstati ke la nordaj dialektoj (piemontaj, lombardaj kaj emili-romanaj, kiujn *S. Salvi* nomas “kontinua padia”, kaj liguraj kaj venetaj, kiuj aldoniĝas laŭ iom pli malsimilaj modeloj - krome *G. Hull* konsideras, ke ankaŭ la romanĉa, dolomitladina

kaj friula estis mezepoke parto de la sama lingva sistemo) efektive konsistigas apartan lingvon en la latinida panoramo. Tamen, tiu lingvo ne havas unuecigitan normon kaj eĉ ne havas nomon, ne ekzistante en la konscio de la pli multaj parolantoj, kiuj kredas la lernejan fabelon, laŭ kiu nur la itala estas memstara, literatura kaj plenfunkcia.

La solaj, kiuj donas nomon al tiu lingvo estas la anoj de la pseŭdo-etnisma alo de la ekstremdekstra kaj ksenofobia partio “Norda Ligo” (*Lega Nord*). Tiu partio ekde la komenco de la 90-aj jaroj provas disigi la Nordon de la Sudo: ĝia oficiala linio estas, ke la Nordo konsistigas apartan nacion, nomatan “Padio” (*Padania*), kun tamen tro da diversaj lingvoj, tiel ke ĝi ja sendependiĝu pro ekonomiaj kialoj sed gardu la uzadon de la itala. Male, la pseŭdo-etnisma alo konscias pri la ekzisto de komuna lingvo de la Nordo, kaj provas apogi la sendependisman agadon de la ĝenerala partio pere de lingvaj argumentoj. Estas tiu alo kiu ekzemple publikigis la libron de *S. Salvi*, “kvankam” tiu aŭtoro estas toskano (do nepadiano) kaj maldekstrulo.

Luigi Lepri/Gigén Lîvra klariganta pri la bolonja dialekto en elementa lernejo.

Mi nomas tiun alon “pseŭdo-etnisma”, ĉar ĝi havas parte naziecajn nuancojn en sia teoria ellaborado, dum etnismo estas politika teorio kiu respektas la etnajn rajtojn de ĉiuj, kaj en tio forte opozicias la klasikan naciismon. La alproprigo de la nomo “padia” por tiu lingvo fare de la Norda Ligo malebligas al lingvistoj uzi ĝin. Mi mem kuraĝas difini mian lingvon padia nur en IKEL-kunteksto, ĉar mi esperas ke en la Esperanto-movado estos pli

facile klarigi, ke mi neniel simpatias al la nord-liga tezararo.

Pro la supraj kialoj, uzi tiun terminon ekster la E-movado, kaj ĉefe en mia urbo Bolonjo, historia ĉefurbo de la okcidenteŭropa maldekstro, estus katastrofe laŭ strategia vidpunkto, almenaŭ se oni deziras la sukceson de la “pakaĵo por la defendo kaj valorigado de la bolonja”, kiun mi evoluigas ekde 1995.

UNUJ KONTAKTOJ KUN LA DIALEKTO

Venante de familio, kie la bolonja dialekto haltis ĉe la geavoj, kaj neniam atingis la gepatrojn, en 1994 mi decidis ke mi lernos la bolonjan kiel fremdan studobjekton (pri kio mi kutimis, ĉar mi estis ĵus finstudinta la germanan kaj la rusan en la universitato). Mankis lernolibroj, mankis modernaj vortaroj (kun la sola, sed nesufiĉa, escepto de la bonegaj studoj de *Pietro Mainoldi* 1895-1974), kaj ne ekzistis kursoj. Mi provis telefoni al loka asocio, kiu siadire defendas la bolonjan kulturon, por sciigi ĉu ili organizas kursojn, sed oni traktis mian demandon kvazaŭ mokon. Mi eĉ iris al katedrulo pri dialektologio, demandante, ĉu li povas konsili al mi kiel lerni la bolonjan, sed tiu profesoro, kiu de 30 jaroj varmigis sian katedron apenaŭ produktante ion legindan, gapis senkomprene.

Mi sciis ke ekzistas kelkaj dialektaj teatrotrupoj, du tri pupteatristoj kaj unu persono, kiu publike legas la bolonjan kaj verkas librojn pri ĝi. Kaj mi sukcesis kontaktiĝi kun ĉi-lasta: lia nomo estas *Luigi Lepri* (bolonje *Gigén Lîvra*), kaj li tute ne gapis antaŭ mia stranga peto, tute male! Li komencis regule renkonti min por respondi al mia demandotempesto, ĝis mi havis la ideon sendi miajn surbendigaĵojn al *Luciano Canepari*, profesoro en Venecio kaj mondgrava fakulo pri fonetiko. Kvankam naiva 24-jarulo, mi rapide amikiĝis kun tiuj du imponaj personecoj, kaj en 1995 aperis artikolo, kiun mi kunverkis kun *L. Canepari*, pri la prononco de la bolonja.

LA KREO DE “NOVA ORTOGRAFIO”

Finfine mi komprenis pli bone kial, kiam bolonjano parolas la italan, oni aŭdas la diferencon kompare kun homoj el aliaj partoj de Italio, finfine mi ankaŭ malkovris kial se alilokuloj imitas la bolonjanojn tamen la rezulto ne estas konvinka kaj, ĉefe, mi fine

eksciis kiel ekzakte funkcias la bolonja fonetika sistemo (por ĝin fidele montri, ni kreis 6 novajn fonetikajn simbolojn!), kia estas la bolonja fonemaro, kiel kompari la urban dialekton kun la kamparaj kaj montaraj variaĵoj ktp. *Canepari* ofte deiras de siaj fonetikaj analizoj ankaŭ por proponi ortografion por diversaj senskribaj lingvoj kaj dialektoj. Ĉar ni vidis, ke al la italaj *campo*, *gamba* /kampo, 'gamba/ "kampo, kruro" respondas la bolonjaj /kaŋp, 'gaŋba/, ni do skribis *canp*, *ganba*. Tio estis aparte entuziasmiga, ĉar mi bone memoris ke en la elementa lernejo mi skribis *canpo*, *ganba* en la itala kaj la instruistino klarigis ke en la itala antaŭ *-p-*, *-b-* oni ĉiam skribas kaj **diras -m-**: evidente oni diras tion en la normitala, sed en la Nordo tute ne, kaj mi kiel infano fakte protestis: «Sed ne veras, mi diras *-n-*!».

Malpli

entuziasmigaj por mi estis aliaj proponoj de *Canepari*, kiuj miaopinie iom tro modifis la sistemon de *P. Mainoldi*. Tiu sistemo (simpligo de la ortografio uzita de pli fruaj fakuloj)

estis tamen la sola, kiu ĝis tiam donis korektan ideon pri la prononcmaniero de la bolonja, kaj en ĝi estis skribitaj la manlibro kaj la vortareto de *Mainoldi* mem. En mia kapo, mi nomis tiun ortografion "leksikografia" (t.e. "vortarista"), kaj konsideris ĝin sekvinda kaj tute supera al la "literatura" ortografio uzita de la plej grava bolonja komediisto *Alfredo Testoni* (1856-1931), kaj al la ortografio "populariga" uzita de la estiminda sed iom memlimiginta fakulo *Alberto Menarini* (1904-1984). Do mi decidis uzi mian propran sistemon, kiu sekvis tiun de *Mainoldi* ĉie, kie ĝi estis fonetike motivita (ankaŭ kiam foje mi reinterpreteris fonetike liajn alispecajn elektojn), dum mi aplikis la proponojn de *Canepari* en la aliaj kazoj, kiel tiu de *canp*, *ganba*. Jam translokiĝinte al Milano pro laboraj kialoj, mi aplikis tiun "novan ortografion" al diversaj mallongaj tekstoj kaj konstatis, ke ĝi funkcias.

MALKOVRO DE LITERATURO

Tiuj tekstoj estis alia bela trovaĵo: mi kredis ke en la bolonja ekzistas nur teatraĵoj kaj poezietoj, sed danke al *L. Lepri* kaj ties radioelsendo «La Butiko de l'Dialekto» (*La Butaiga dal Dialàtt*, ĉe loka radiostacio) mi eksciis ke ekzistas kelkaj valoraj poetoj, kvar tre belaj libroj kun prozaj rakontoj de *Gaetano Marchetti* (1907-2010), kaj 3-4 bonegaj kantistoj, kiuj kantas bolonje vere poeziajn kaj inspiritajn tekstojn, nome *Quinto Ferrari* (1907-1995), *Cesare Malservisi* (1935-2005) kaj *Fausto Carpani* (*Fàusto Carpan*, n. 1946). Tiuj kantistoj renovigis la bolonjan dialektan kanzonon kiu, kiel mi eksciis, naskiĝis fine de la 19-a jarcento danke al *Carlo Musi* (1851-1920), bona sed nur kabareda aŭtoro.

Prezento de la vortaro: *Luigi Lepri*, *Daniele Vitali*, *Roberto Serra* kaj *Amos Lelli* (de maldekstre dekstren).

BOLONJA POŝVORTARO

Iun tagon de 1997, umante en Milana librovendejo, mi vidis ke la tiuloke bazita sed tutlande grava eldonisto *Vallardi* estis komencinta "dialektan sektion" en sia serio da diverslingvaj poŝvortaroj. Jam aperis la milana, la piemonta, la napola, la friula (kvankam ĉi-lastan ja lingvistiko agnoskas de jarcento kiel memstaran vid-al-vide de la itala), kaj mi ekhavis la ideon proponi Bolonjan Poŝvortaron, kiu uzu la "novan ortografion" kaj estu ambaŭdirekta (de la bolonja al la itala kiel tradicie ĉe dialektaj vortaroj, sed ankaŭ de la itala al la bolonja, por helpi neparolantojn reakiri ian lingvouzon).

Konkerinte la apogon de *L. Lepri*, kiu pretis kunaŭtori, mi kontaktiĝis kun la eldonisto. Komenciĝis peza laboro, kiun ni konkludis fine de 1998, mallonge post mia translokiĝo al Luksemburgio. Kiam la libro publikiĝis somere de

1999, kaj ni organizis ĝian prezentadon en Bolonjo por septembro, mi pensis ke nun, fininte tiun esploradon de la vortprovizo, mi ne scias kiel plu resti en kultura kontakto kun mia denaska urbo, kiu post miaj diversaj translokiĝoj fariĝis pli kaj pli fora.

KREO DE RETEJO

Kaj maniero troviĝis: estis momento kiam ĵus ĝeneraliĝis Interreto, sed ankoraŭ oni trovis praktike nenion pri la bolonja. Jen la ideo, mi malfermos bolonjan retejon, aŭ pli bone La Bolonjan Retejon (*Al Sît Bulgnaiš*, www.bulgnais.com)! Ĝi estis lanĉita kelkajn tagojn antaŭ la prezento de la vortaro, kaj utilis por varbi pri ĝi, por diskonigi la “novan ortografion” kaj por montri ke ankaŭ la bolonja estas moderna kaj havas retejon. Ĝi fariĝis ankaŭ oportuna ekzercilo por mia ankoraŭ ne tute finita lernado, ĉar ĉiuj prezentaj tekstoj (sed ne la literaturaj) estis dulingvaj, en la bolonja kaj en la itala. La postaj evoluoj surprizis min per sia rapideco.

“MODERNA LEKSIKOGRAFIA ORTOGRAFIO”

Unue, *Luigi Lepri* decidis adopti mian “novan ortografion” ne nur por leksikografiaj uzoj, sed ankaŭ por siaj popularigaj libroj kaj ĵurnalartikoloj pri la dialekto. Tuj poste la saman decidon faris *Fausto Carpani*, por la akompanfolioj de liaj muzikkasedoj kaj kd-oj, por diversaj libroj kun kanzontekstoj liaj kaj de *C. Musi*, kaj por amuzega memfarata ĵurnaleto unue nomita «La Frenza Bovino» (*La Vâca Mâta*) kaj poste «La Ponto de la Blondulino» (*Al Pânt dla Biânnda*, historia loko de la urbo, por kies savo li mem iniciatis sukcesan kampanjon). La “nova ortografio”, kiun mi kredis utiligota nur por la poŝvortaro kaj la Retejo, anstataŭis pli kaj pli rapide ĉe diversaj aŭtoroj kaj la literaturan kaj la popularigan ortografiojn: omaĝe al *P. Mainoldi* kaj al la pli fruaj aŭtoroj, kiuj per siaj studoj ekuzis la necesajn ĉapelitajn literojn (*Gaspare Ungarelli* 1852-1939, *Augusto Gaudenzi* 1858-1916 kaj *Umberto Trauzzi* 1867-1955), mi rebaptis ĝin

“moderna leksikografia ortografio” kaj rakontis ĝian historion en artikolo, kiun petis Interreta revuo pri malgrandaj latinidaj lingvoj (kp. la retejon: www.romaniaminor.net/ianua/05.htm).

DE FLORANTA RETEJO AL STUDADO DE PROKSIMAJ DIALEKTOJ

Due, La Bolonja Retejo rapide fariĝis ege vizitata, interalie danke al la konkurenco inter la du ĉefaj lokaj ĵurnaloj: kiam unu skribis pri ĝi, same faris la alia, kaj inverse. Komencis atingi mian poŝtkeston mesaĝoj de homoj, kiuj volis scii pli pri la bolonja, kaj starigis amason da demandoj. Kelkaj estis parolantoj kun etimologiaj intereso, aliaj estis neparolantoj kiuj volis pli bone (re)konatiĝi kun la bolonja (la sama problemo, kiun mi havis kelkajn jarojn antaŭe!), aliaj estis idoj de elmigrintoj kun

La Bâla dal Bulgnaiš, amikaro kiu aktivas por la bolonja.

nostalgio pri sia fora devenloko, kaj ne malmultis la kompletaj eksterlandanoj kiuj enamiĝis al la urbo kaj ties kulturo dum antaŭlongtempaj ferioj aŭ laborrestadoj.

Kelkaj el tiuj alskribantoj eĉ proponis helpon, kaj mi donis al ili rendevuon en Bolonjo, foje eĉ por 2-3 monatoj poste (ĉar mi ja vivis en Luksemburgio!). Tiel mi konatiĝis ekzemple kun la juna *Roberto Serra* (*Bertén Sèra*), kun la scivolema parolanto *Amos Lelli* (*Ámos Lèli*), kaj kun la dialekta modernisma poeto *Sandro Sermenghi* (*Sandrén Sarmäng*). Danke al la helpo de *R. Serra* rekomenciĝis la surbendigado de maljunuloj parolantaj siajn dialektojn, ne nur en la provinco

Bolonjo, sed en la tuta regiono Emilio-Romanjo kaj ties ĉirkaŭaĵoj: konstatinte, ke la katedrujoj plej ofte tute ne konas sian studobjekton kaj publikigas nur regardadon de malnovaj antaŭjuĝoj (kiel «la dialekto de Pavio kvankam administre en Lombardio estas de emilia tipo», neniam aŭdinte, evidente, kiom la pavia similas la milanan!) aŭ banalegajn soci-lingvistikajn konstatojn (kiel «la dialektoj malaperas antaŭ la pli kaj pli forta influo de la itala»: kia neatendita novaĵo!), ni decidis kolekti kiel eble plej multe da *vera* materialo, por iam produkti dialektan mapon de nia regiono.

Tiu studado de proksimaj sed neidentaj dialektoj ankaŭ helpis nin pli bone kompreni kelkajn apartaĵojn de la bolonja, tiel ke mi ekverkis gramatikon (por kroni mian studadon kiu, post fonetiko kaj vortprovizo, povis finfine pasi al morfologio kaj sintakso).

ĈIUJ GENERACIOJ KUNSTUDAS

Kaj denove la evoluoj estis pli rapidaj ol atendite: en 2002 pluraj junuloj skribis al la Retejo por demandi kie lerni la bolonjan! Parolinte kun impresario *Aldo Jani*, kiu disponigis tutan teatron, ni organizis la unuan bolonjan kurson. Instruisto estis *R. Serra*, ekstera profesoro *L. Lepri*, helpantoj *A. Lelli* kaj *S.*

Sermenghi, honora gasto *F. Carpani*. Malgraŭ mia geografia distanco, la formiĝanta grupo nomis min ŝerce «la direktoro». La kurso baziĝis sur la klarigadoj de *Serra* kaj *Lepri* kaj sur la distra programo de *Carpani* kaj aliaj gastoj. *Serra* pretigis ĉiu-foje ekzercojn, sed la sola skriba lernilo estis la gramatika enkonduko, kiun mi estis verkinta por la poŝvortaro de 1999.

Kiam, dum miaj ferioj, iun vesperon mi ĉeestis lecionon, mi estis kortuŝita: partoprenis la kurson maljunuloj kiuj bonege parolis dialekte sed volis ĝin ekskribi, ĉeestis multegaj junaj bolonjanoj kiuj volis lerni la neniam parolitan kaj malofte aŭditan dialekton, venis aliurbaj studentoj, kiuj volis pli bone koni la tradician kulturon de sia gasturbo, ne mankis la meza generacio, kiun ĝenerale oni neniam trovas en libertempaj aktivadoj de la kultura kampo, ĉar ili tro okupatas pro kariero kaj geinfanoj. Ĉeestis krome mia “esperantista patro” kaj mia “esperantista avo”, *Lanfranco Bonora* kaj *Romano Bolognesi*, kiuj instruis al mi Esperanton kiam mi estis 16-jara.

Tiu bunta publiko renkontiĝadis jam de kelka tempo je la 9-a vespere por *studi kune!* Kaj ili tion faris uzante la fonetikajn kategoriojn de *Canepari* (“vela -n-, langopinta -n-, longaj kaj mallongaj vokaloj” ktp) kaj mian gramatikan terminaron (“duobla negacio, inversiĝo de la elementoj kaze de interrogacio” ktp): tio aspektis preskaŭ miraklo!

GRAMATIKO POR “INKLUZIVA TUTMONDIĜO”

Mi komprenis ke, por vivteni tian miraklon, oni devas liveri al ĝi taŭgajn instrumentojn. Do mi pliintensigis la verkadon de la Bolonja Gramatiko, strukturita ne laŭ gramatikaj kategorioj, sed laŭ gradoj de kreskanta malfacileco (kiel por nacilingvaj lernolibroj, kaj ĉi-kuntekste multe helpis mia sperto de esperantisto), mi aldonis ekzercojn kaj legtekstojn, apendicojn kaj atentigojn diversspecajn kaj, danke al la komprenemo de la eldonisto *Perdisa*, eblis eĉ pagi laŭcelajn ilustraĵojn. La libro finfine aperis en 2005, kaj tuj adoptis ĝin la Kurso kiel lernolibron. Ni prezentis ĝin en septembro; samtempe aperis la krimromano *The Broker*, lokita en Bolonjo kaj verkita de la famkonata usona aŭtoro *John Grisham*, kiu eĉ venis al nia urbo por ĝin prezenti: malgraŭ ĉio ĉi, dum la unuaj du semajnoj,

la Bolonja Gramatiko estis la plej vendata libro en bolonjaj librovendejoj, pli ol *The Broker!* La prezenton ĉeestis tiom da homoj, ke kelkajn tagojn poste urba konsilanto prezentis tagordon, pere de kiu la Urba Konsilio petis la Urbestraron agadi favore al la dialekto, kiel

maniero por integriĝi novalvenintojn kaj por trankviligi la bolonjanojn pri tio, ke la moderna erao de tutmondiĝo ne plene malaperigos ilian identecon.

Min mem intervjuis pluraj komunikiloj, kaj mi abunde klarigis ke la Kursoj pri la Bolonja estas pli kaj pli vizitataj ankaŭ de neeŭropaj enmigrintoj: temas evidente pri homoj kiuj jam integriĝis ĉar ili jam parolas la italan, sed kiuj scivolemas pri la bolonja kaj foje eĉ konsiderinde bone lernas ĝin. Mi nomis tiun ĉi evoluon, pri kiu mi aparte fieras, **inkluziva tutmondiĝo**, klarigante en la intervjuoj ke la nova intereso kiu vekigis ĉirkaŭ la bolonja venas ĝuste de tutmondiĝo: en la 70-aj jaroj,

kiam la italoj estis ĵus amase konkerintaj regadon de la itala kaj preskaŭ ne estis eksterlandanoj sur italia teritorio, oni fortege sentis la opozicion inter “lingvo” kaj “dialekto” kaj malavangarde opiniis, ke la itala definitive fariĝos demokratiiga havaĵo de ĉiuj landaj loĝantoj nur pere de malapero de la dialektoj. Tridek jarojn poste, Italio estas lando de amasa enmigrado el aliaj kontinentoj, kaj oni finfine komprenis ke ne ekzistas nur la itala - finfine, en la granda orkestro de tutmondiĝo, estas loko por ĉiuj, ne nur por la drumo de la angla, sed ankaŭ por la trumpetoj de la oficialaj lingvoj, la flutoj de la minoritataj lingvoj kaj la eta fajfilo de la bolonja. Kaj ni instruas la bolonjan por inkluzivi la eksterlandanojn en la urba vivo, sed ankaŭ por inkluzivi la bolonjanojn en la pli vasta monda socio.

Tiun mesaĝon komprenis la Urba Konsilio, kiu praktike unuanime voĉdonis favore al la tagordo, sed ne la tiama skabeno pri Kulturo: ni formis delegacion por proponi plurajn iniciatojn kiuj plividebligu la bolonjan en nia urbo, sed li tuj haltigis nin rifuzante niajn proponojn, kiujn li taksis nord-ligistaj. Ĝuste la malo de mia inkluziva

tutmondiĝo! Ni tamen sukcesis aŭdigi nin ĉe malpli arteriosklerozaj politikistoj, kaj la Urba Retejo eĉ petis nin krei apartan paĝaron pri la bolonja, kiu tiel ricevis iun siaspecan oficialan agnoskon.

Intertempe, la publika videbleco de la bolonja fariĝis pri kaj pli teĥnologia: ekzemple, la Bolonja Gramatiko enhavis du kd-ojn kun la voĉoj de *L. Lepri* kaj *Roberta Montanari*, tiel ke la juna bolonjano *Diego Ferioli*, esperantisto, etnisto kaj lingvemulo, aŭtodidakte studis la bolonjan dum siaj studentaj interŝanĝoj en Norvegio kaj Islando! Krome, pere de la Retejo kontaktiĝis kun ni *Claudio Mazzanti*, bolonja produktisto de tridimensiaj animaciaj filmoj, kiu petis nian lingvan helpon por produkti mallongan tian filmon en la bolonja. La filmoj fariĝis du, kaj aperis do du dvd-oj kiuj rolis kiel popularega kristnaska donaco, aŭdigis la bolonjan al multegaj infanoj kaj, danke al la

akompanaj dokumentaj filmoj, diskonigis ankaŭ la aktivadojn de nia «pakaĵo por la defendo kaj valorigado de la bolonja». Ankoraŭ, ni metis plurajn aferojn en *Youtube*, kaj la bolonja ĉeestas ankaŭ sur *Facebook* kaj *Twitter* (kp. la ligojn fine de la artikolo).

Laŭ pli tradicia modelo, ni organiziĝis en neformala grupo nomata *La Bâla dal Bulgnais*, kiu krom amikaro estas ankaŭ teamo por pliaj iniciatoj: Stefano *Rovinetti Brazzi* organizis posttagmezan kurson pri la bolonja en la liceo, kie li estas instruisto pri la latina kaj malnovgreka, *Gianni Ca-*

vriani popularigas tradiciajn bolonjan kantojn, A. Lelli kreis rimaron por la bolonjaj poetoj, R. Serra kun la apogo de sia ĉefa edzino parolas bolonje al siaj novnaskitaj ĝemejoj kaj kolektas popolajn fabelojn kaj lulkantojn por publikigo kaj proponado al aliaj gepatroj (li mem tradukis bolonjen la libron «La Eta Princo» - *Al Pränzip Fangén*, por kiam la ĝemeletoj estos pli aĝaj), dum L. Lepri kaj mi publikigis grandan Bolonjan Vortaron (denove dudirekcia) kiu fariĝis plia lernilo por la Kursoj, kaj kun A. Lelli ni ankaŭ kompilis samcelan Proverbaron; fine, la eldonisto Antonio **Bagnoli** de Pendragon plilarĝigas sian aktivadon al aliaj partoj de la regiono, kaj fariĝas pli kaj pli «la eldonisto de la emili-romanaj dialektoj», kaj ni ŝatus produkti kun li bildstrion kaj kelkajn tradukojn de romanoj verkitaj itale de bolonjaj aŭtoroj.

***

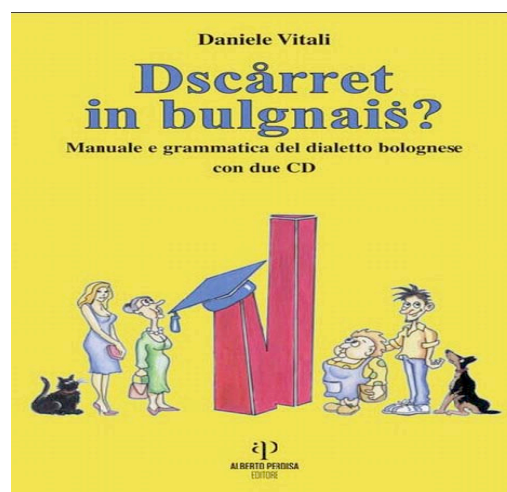
Dum malagemaj katedrestroj konstatas ke «la dialektoj malaperas» kaj arteriosklerozaj skabenoj sentencas ke «la dialektoj estas afero de la Norda Ligo», ni daŭrigas nian surteren aktivadon por ke la bolonja pluvivu sub la insigno de malfermiteco, inkluziveco kaj toleremo...

DV

BIBLIOGRAFIO

- Amos **Lelli**, Luigi **Lepri** kaj Daniele **Vitali** 2010, I proverbi di Bologna e dintorni. Pruvêrbi Bulgnîs, con appendice «inversa», Bologna: Pendragon, kp. www.bulgnais.com/libri.html#Pruvêrbi
- **Canepari** Luciano, **Vitali** Daniele 1995, «Pronuncia e grafia del bolognese», in *Rivista Italiana di Dialettologia* (XIX), pp. 119-164, kp. www.bulgnais.com/fonetica.html
- **Hull** Geoffrey 1982, *The Linguistic Unity of Northern Italy and Rhaetia*. Disertacio, Sydney (kun mapo kaj vorttabuloj), kp. www.alpdn.org/alp/index.php
- **Lepri** Luigi, **Vitali** Daniele 2007, *Dizionario Bolognese-Italiano Italiano-Bolognese*
- *Dizioneri Bulgnais- Itagliàn Itagliàn-Bulgnais*, Bologna : Pendragon (kun aldonaĵoj pri person- kaj loknomoj; 2-a eldono en 2009 kun rimaro de Amos **Lelli**), kp. www.bulgnais.com/dizionario.html
- **Mainoldi** Pietro 1950, *Manuale dell'odierno dialetto bolognese. Suoni e segni, Grammatica - Vocabolario Bologna : Mareggiani* (reprintis A. Forni 2000), kp. www.bulgnais.com/pietromainoldi.html
- **Mainoldi** Pietro 1967, *Vocabolario del dialetto bolognese* (reprintis A. Forni 1996)
- **Salvi** Sergio 1999, *La lingua padana e i suoi dialetti*, Novara: Libera Compagnia Padana, kp. www.laliberacompania.org/files/SALVI_La_lingua_padana.pdf
- **Vitali** Daniele, **Lepri** Luigi 1999, *Dizionario italiano bolognese, bolognese italiano*, Milano: Vallardi (2-a eldono en 2000), kp. www.bulgnais.com/vocbul.html#Lîvra-Vitèli

- **Vitali** Daniele 2004-2005, «La rivoluzione di velluto dell'ortografia bolognese: da tre a uno», in *Ianua* 5, *Revista Philologica Romanica*, pp. 107-122, kp. www.romaniaminor.net/ianua/05.htm
- **Vitali** Daniele 2005, *Dscârret in bulgnais? Manuale e grammatica del dialetto bolognese*, Bologna : Airplane (con 2 kd-oj; 2-a eldono en 2009), kp. www.bulgnais.com/manuale.html
- **Vitali** Daniele 2008, «Per un'analisi diacronica del bolognese. Storia di un dialetto al centro dell'Emilia-Romagna», in *Ianua* 8, pp. 19-44, kp. www.romaniaminor.net/ianua/Ianua08/02.pdf aŭ, kun la grafiko komence konceptita de la aŭtoro, www.bulgnais.com/fonetica-storica-bol.pdf

LIGOJ

- La Bolonja Retejo: www.bulgnais.com
- La Municipa Retejo: <http://accursio.comune.bologna.it/bulgnais>
- Studoj pri la emili-romanaj dialektoj: www.bulgnais.com/dialettologia.html
- La Kursoj pri la Bolonja - raporto en la televido: www.youtube.com/watch?v=ToIVyfER564&feature=related
- La Granda Bolonja Vortaro - raporto en la televido: www.youtube.com/watch?v=Gjp3EUyILSU
- Intervjuo al romanja poeto - raporto en la televido: www.youtube.com/watch?v=YXUJQhMB2I4
- Prezento de la Granda Bolonja Vortaro - Roberto Serra: www.youtube.com/watch?v=t61wmjPa6ck&feature=related
- Prezento de la Granda Bolonja Vortaro - Luigi Lepri: www.youtube.com/watch?v=aNdvb_XLCCA&feature=related
- Prezento de la Granda Bolonja Vortaro - Daniele Vitali: www.youtube.com/watch?v=jccDuWeIL7Q
- Prezento de la Granda Bolonja Vortaro - Amos Lelli: www.youtube.com/watch?v=iKzCuOy1L4k&feature=related
- Maljunuloj parolas la bolonjan - Giannetto Muzzi: www.youtube.com/watch?v=ts_ApZykR9Y&feature=related
- Maljunuloj parolas la bolonjan - Adriana Forcellini: www.youtube.com/watch?v=QRSh50t9MrM&feature=related
- La unua animacia filmo en la bolonja: www.youtube.com/watch?v=8uGAWp9X7Os&feature=related
- Facebook: www.facebook.com/pages/AI-Caurs-ed-Bulgnais-II-Corso-di-Bolognese/111352735570471
- Twitter: <http://twitter.com/AISitBulgnais>